

Grundlovstale hos Kai Dige Bach

5. juni, 2013

Vincent F. Hendricks
Professor i formel filosofi
Dr. phil., ph.d.
Københavns Universitet
vincent@hum.ku.dk
<http://www.vince-inc.com/vincent>

Da Kai Dige Bach spurgte om jeg ville forestå årets Grundlovstale var jeg ligeligt beæret som bekymret. Beæret, fordi at tale til Kai og kumpanerne altid er ærværdigt, bekymret fordi jeg aldrig har prøvet dette før - men måske vigtigere, fordi det er svært ...

Mit svar var således tak – *men så skal jeg jo tænke mig om ...*

Se, jeg har brugt mere end 20 år af mit liv på at lave matematikstykker om viden og den grundlæggende logiske karakteristik af den menneskelige erkendelse – to sikkert udmærkede akademiske sysler, men ikke stort behjælpelige i grundlovstalemæssig sammenhæng.

Jeg har med vilje gået i store velformede buer uden om politisk filosofi, demokratistudier og hertilhørende anliggender. Ikke fordi de uinteressante, men alene fordi det er rigtig svært. Så nu har jeg da virkelig placeret mig i suppedasen ved at sige ja til at holde denne tale på dagen for fejringen af Danmarks grundlov, for så kan man næppe komme tættere på slige sager

Sjovt nok har min forskning de seneste år bragt mig mod demokratistudierne alligevel, men af umærkelige informationsteoretiske veje. Information kan bruges til meget godt, men den kan så sandelig ligeså bruges til at manipulere med mennesker, meninger og markeder – og dermed med vores demokratiske forestillinger, vilkår og virkelighed.

Lad os et øjeblik gøre holdt ved demokratiet og dets historie ... fra big bang og frem. Overraskende er det en historie, der i lyset af verdens og senerehen menneskets udviklingshistorie kan sammenfattes ganske kort.

DEMOKRATI OG ERFARING

Mennesket er den eneste art på kloden, der har valgt at konfigurere og leve i et demokrati – det er der ingen anden art på Jorden, som gør. Og for mennesket er idéen om demokratiet en ganske nyttilkommen forestilling set i lyset af menneskets udviklingshistorie.

Homo Sapiens er som art ca. 200.000 år gammel, og de adfærdsmæssige karaktertræk, som mennesket kendes på i dag, kan udviklingshistorisk tilbagedateres til for ca. 50.000 år siden. De tidligste dokumenterede demokratiforestillinger kan dog kun dateres tilbage til det Athenske demokrati i det antikke Grækenland omkring 4-5 århundrede fvt.

Begrebet demokrati er afledt af det græske *demos*, der betyder "folk" og *kratos*, der betyder "magt". Den filosof, der i antikken for første gang tog begrebet under systematisk behandling, var Platon – og han var som bekendt ikke den store tilhænger af demokratiet som styreform.

Så hellere et monarki med én hersker, et timokrati bestående af en herskende klasse af jordbesiddere, men allerhelst så Platon et slags oligarki, hvor den herskende magt udgøres af en snæver elitær klasse. Ikke overraskende var Platon af den opfattelse, at denne herskende eliteklasse skulle bestå af, ... netop filosoffer. Der var imidlertid en mening med galskaben al den stund, at de mest oplyste og sandhedssøgende individer ifølge Platon var filosofferne, og således blev det en selvopfyldelig megalomanisk profeti, at de skulle styre.

De moderne demokratiske tanker, principper, retningslinier og procedurer som vi underskriver blev for alvor formuleret i Oplysningstiden. Men atter set i lyset af menneskets udviklingshistorie med 200.000 år på bagen, var det nærmest i går, vi fik den fikse idé om demokratiet. Således er menneskehedens erfaringshorisont med denne styreform ret beset stadig begrænset, mens vi har mange – og til tider ganske tvivlsomme – erfaringer med monarkier, oligarkier, endog timokratier og andre styreformer.

Ser vi det lyset af Jordens historie, med 4.5 milliarder år som referenceramme, så er demokrati en forestilling der kom for under et minut siden – så vi skal værne om det, for det er den styreform vi har MINDST erfaring med

Fælles for alle de omtalte styreformer er, at skal de fungere optimalt, skal der være nogen (én eller flere), der er tilstrækkeligt oplyste, har omløb nok i roen og på passende informeret grundlag kan overveje, beslutte, vælge og handle for sig selv og alle andre. Så kan man skændes om, hvorvidt det skal være én monark, en mængde kapitalfonde, jordbesiddere og store IT-virksomheder som et timokrati vel nærmest ville være sammensat af i dag, eller om disse kompetencer skal være uddelegeret til de enkelte lige borgere i et demokrati.

DEMOKRATI OG KENDSGERNINGER

Fællesnævneren for alle styreformerne er kravet om information, hvilket selv den åndselitære oligark Platon ville skrive under på, og han ville skrive under på mere endnu.

Nemlig, at information i form af overbevisninger om det ene og det andet ikke er nok at herske på baggrund af, for overbevisninger behøver ikke at være sandfærdige.

Overbevisninger, meninger behøver ikke at være sande, og det gør information heller ikke. Hverken overbevisninger eller information har automatisk et sandhedskrav knyttet til sig, hvorfor man kan være informeret om noget falsk, lige som man være overbevist om noget, der viser sig at være et falsum. Erkendelsen har brug for noget tredje – og det har demokratiet også. Dette tredje kaldes for viden.

Af enhver styreform følger en mængde kendsgerninger. Et monarki er eksempelvis karakteriseret ved en suveræn regent, hvilket i øvrigt også kendetegner andre, ikke i disse moderne tider efterstræbelsesværdige styreformer, som tyrannier, despotier og imperier. Trodses regenten, trodses styreformens robusthed. At betvivle tyrannen har typisk den kedelige konsekvens, at man enten får hugget knoppen af eller på anden vis tages af markedet i kortere eller længere tid.

Af et demokrati følger ligeledes en mængde kendsgerninger om alt fra magtens tredeling, det repræsentative parlament, en markeds- eller planøkonomi etc. og der installeres en mængde institutioner, der med øje for den dynamiske udvikling skal varetage, regulere og være med til at optimere den demokratiske grundstruktur, som man holdningsmæssigt er nået til enighed om.

Mere specifikt installeres en række instanser, der udgør demokratiets objektive pejlemærker – her tænkes på ombudsmandsinstitutionen, diverse nedsatte kommissioner, rigsrevisionen og sådan fremdeles. Deres opgaver består generelt i at afdække de *objektive* kendsgerninger eller konsekvenser af forskelligartede forhold af økonomisk, juridisk og anden observans som den demokratiske styreform giver anledning til.

Der stilles strenge krav til disse institutioner om upartiskhed og ofte endog videnskabelig redelighed netop for at sikre, at hvad der følger af den valgte styreform ikke blot er noget man efter forgodtbefindende kan betvivle, tilsidesætte eller arkivere i skraldespanden som reklamekampagner for diverse politiske produkter.

Blandt politikere har der de seneste år spredt sig en udbredt tendens til at nedsætte undersøgelseskommissioner, betækningsudvalg med videre. Kommissioner og udvalg, der har fået til opgave at frembringe og opsummere viden og evidens som grundlag for politisk handling. I samme tempo som disse kommissioner har leveret deres resultater, har politikerne per automatik betvivlet de fremkomne resultater. Navnlig hvis de ikke har været opportune for en given politisk dagsorden.

Heldigvis kan man komme med indvendinger både af politisk art og vedrørende kvaliteten af de kendsgerninger, de demokratiske institutioner lægger til grund for deres handlinger. Sidstnævnte kræver imidlertid, at man kan fremstille bedre resultater eller objektive kendsgerninger. Derimod er det helt gratis og i modstrid med den demokratiske styreform komfortabelt at henvise til, at kendsgerninger eller de instanser der afklarer dem, blot er politiske aktører eller ligefrem tager fejl på trods af deres sammensætning og tiltænkte videnskabelige upartiskhed.

For denne betragtning er det per automatik at betvivle ungdomskommissionens rapport, rigsrevisionens konklusioner i forbindelse med de private sygehus, de fremtidige konklusioner i forbindelse skattekommissionen eller undersøgelseskommisionen for statsløse-sagen, det samme som at betvivle demokratiet som styreform. Kort sagt, hvis vi opgiver respekten for kendsgerninger, opgiver vi respekten for demokratiet og ender i det postfaktuelle demokrati

DET POSTFAKTUELLE DEMOKRATI

Et nyt rædselsregimente er muligvis på vej i informationssamfundets sump: Det postfaktuelle demokrati, hvor kendsgerninger erstattes med opportune fortællinger, hvor den gode historie er viral, og hvor politik beløber sig til vælgermaksimering.

For ikke at ødelægge dagens gode stemning holder jeg mig til eksempler fra mit andet hjemland, der i forbindelse med sidste år valgkamp bød på adskillige eksempler fra denne nyåbnede faktaforladte skuffe.

D. 29. august, 2012 afholdt republikanernes vicepræsidentkandidat Paul Ryan en tale, der selv af Fox News blev omtalt med 3 ord: "Dazzling, Deceiving, Distracting" og som det åbenbare forsøg "på at slå verdensrekorden for det største antal løgne og misrepræsentationer, der nogensinde er forekommet i en enkeltstående politisk tale".

Eksempelvis forsøgte Ryan at skyde skylden for nedgraderingen af den amerikanske kreditværdighed på Obama-administrationen, men kreditværdigheden blev reelt nedgraderet eftersom republikanerne truede med ikke at løfte gældsloftet.

Ligeledes beskyldte Ryan Præsident Obama for at have lukket en General Motors fabrik i Wisconsin, selvom den faktisk blev lukket under George W. Bush; hertil kommer, at Ryan tidligere havde spurgt om føderale midler til at redde fabrikken, mens præsidentkandidat Romney notorisk har kritiseret redningen af den amerikanske bilindustri som Obama i sidste instans iværksatte netop for at undgå yderligere lukninger af fabrikker.

Senere glimrede Romney på et vælgermøde i byen Defiance med fortællingen om, at bilgiganten Chrysler havde planer om, at flytte "hele produktionen" af Jeep til Kina, hvilket bestemt fik sindene i kog i Defiance, der er hjemby for General Motors.

Sandheden er imidlertid, at Chrysler har planer om at lave Jeeps i Kina, men ikke med henblik på tilbagesalg til USA og slet ikke har til hensigt at lukke fabrikkerne i Michigan, Illinois og Ohio, der laver de ikoniske bilmodeller.

Der er desværre mange sådanne fortællinger derude, og de kan være særdeles opportune for en bestemt politisk dagsorden, hvis de kan gøres robuste.

Nettet, og ikke mindst de sociale medier, som synes at være blevet politikernes foretrukne platform, er et gement godt medium til at polstre en fortælling gennem

mange "synes godt om", læsninger eller visninger, hvilket over relativ kort tid kan gøre fortællingen viral.

Men hvad der er viralt er ikke nødvendigvis sandt, og hvad der er sandt er ikke nødvendigvis viralt.

Vælgermaksimering fordrer ikke fakta, hvor meget filosoffer, og andre i så henseende optimister, end det gerne ville, men vælgermaksimering er så heller ikke synonymt med demokrati.

Hvis ikke demokratiet har adgang til pålidelige kilder og respekt for det gyldige argument, kan ikke sondres mellem junkevidens og fakta. Kan der ikke sondres mellem disse to, kan der bydes velkommen til det postfaktuelle demokrati, som hverken er demokratisk eller funktion af en speciel amerikansk geografi.

En sådan faktaforladt velkomstkomite kan hurtigt finde vej hertil; til lands, til vands og gået i luften. Og den har allerede været her, men jeg skal ikke nævne eksempler ...

Politikere kan have legitime grunde til at henvise til deres politiske interesser som grundlag for demokratiske beslutninger. Men også det danske demokrati fratages et væsentligt grundlag at drøfte ud fra, hvis kendsgerningerne antastes eller beskyldes for at være politik med andre midler og gyldige argumenter beløber sig til ligegyldigheder.

Det gælder for både højre og venstre side af Folketingssalen – og ikke mindst verden i øvrigt, for jeg skal lige afslutningsvist minde om, vi i DK ikke verdens omdrejningspunkt endsige kan tillade os at være dovne og selvfede med egne standarder for alt hvad der røre sig og ikke røre sig ...

Semper ardens, carpe diem, sapere aude – altid brændende, grib dagen, vov at vide ...

Jeg ønsker alle en fortsat god Grundlovsdag ...